

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.8427505

Araştırma Makalesi • Research Article

AZERBAIJAN TÜRKLERİNDE KADINLARA YÖNELİK TUTUM

Attitude Towards Women In Azerbaijani Turks

Azərbaycan Türklərində Qadına Münasibət

Hacer HÜSEYNOVA¹

Özet

Türk halkları ve modern türkdilli devletler çok eski bir geçmişe, kadim kültüre, edebiyata, folklorla, dile, inanca vb. sahiptir. Bu yönlerin her biri Türk halklarını birbirine bağlayan kırılmaz iplerdir. Gücüyle, devlet geleneğiyle, kültürüyle dünyaya meydan okuyan Türkleri diğer milletlerden ayıran özelliklerden biri de kadına, anneliğe ve diğer konulara saygıdır. Modern Türk devletlerinden biri de Azerbaycan'dır. Oğuzların anavatanı Azerbaycan, Azerbaycanlılar ise Oğuz Türkleridir. Sadece, Oğuzlar değil, diğer Türk etnik grupları da: Hunlar, Kıpçaklar, Buntürkler, Hazarlar ve diğerleri azerbaycanlıların köklerinde önemli rol oynamışlar.

Türk halklarının kültüründe ve tarihinde kadınlara karşı tutum farklı olmuştur. Kadın her zaman vazgeçilmez ve değerli görülmüştür. Dünya milletleri arasında Türkler kadar kadına değer veren ikinci bir millet yoktur. Her şeyden önce aile, Türkler için hem eski çağlarda, hem de modern çağlarda önemli olmuştur. Ailenin temeli annedir. Milattan önce bile Türk kadını ailede söz sahibi olmuş ve kocasını desteklemiştir. Avrupa'da, Afrika'da, Arabistan'da kadınlar köle olarak alınıp satıldığında, kız çocukları diri diri öldürüldüğünde, Türk kadını özgürce yaşamış ve söz sahibi olmuştur. "Kitabi-Dada Korkut" ta bu konuyla ilgili gerçeklerle karşılaşırız.

Anahtar kelimeler: Kadın, Hukuk, Eşitlik, Han, Savaş, Türkler...

Abstract

Turkish points, modern Turkic-speaking states have a very ancient history, ancient culture, literature, folklore, language, beliefs and so on. Each of these aspects is an unbreakable link between the Turkic peoples. One of the features that distinguishes the Turks, who challenge the world with their strength, statehood tradition and culture, from other nations is respect for women, the sanctity of the mother and other issues. Azerbaijan is one of the modern Turkic states. Azerbaijan is an Oghuz land, and Azerbaijanis are Oghuz Turks. Not only Oghuzs, but also other Turkic ethnic groups: Huns, Kipchaks, Bunturks, Khazars and others played an important role in the roots of our people.

Attitudes towards women have been different in the culture and history of our people. Women have always been considered invaluable and valuable. There is no other nation in the world that values women as much as the Turks. First of all, the family was important for the Turks both in ancient and modern times. The mother is the basis of the family. Even before Christmas, the Turkish woman had a say in the family and supported her husband. In Europe, Africa and Arabia, when women were traded as slaves and girls were killed alive, Turkish women lived freely and had a say. In "Kitabi-Dada Gorgud" we encounter facts related to this issue.

Keywords: Women, Law, Equality, Khagan, War, Turks ...

Xülasə

Türk xallarının, müasir türkdilli dövlətlərin çox qədim tarixə dayanan keçmişi, qədim mədəniyyəti, ədəbiyyatə, folkloru, dili, inancı və s.vardır. bu cəhətlərin hər biri türk xalqlarını bir-birinə bağlayan qırılmaz tellərdir. Gücü, dövlətçilik ənənəsi, mədəniyyəti ilə dünyaya meydan oxuyan türkləri digər xalqlardan fərqləndirən cəhətlərdən biri də qadına hörmət, ananın müqəddəs tutulması və digər məsələlərdir. Müasir Türk dövlətlərindən biri də Azərbaycanıdır. Azərbaycan Oğuz yurdu, azerbaycanlılar isə oğuz türkləridir. Azərbaycan xalqının kökündə yalnız

Makale Geçmişi Başvuru tarihi: 10 Mart 2023, Kabul tarihi: 1 Ağustos 2023

¹ Prof. Dr., Azərbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi Filoloji Fakültesi, hacerhuseynova@mail.ru; ORCID ID: 0000-0002-3223-427X

oğuzlar deyil, digər türk etnosları: hunlar, qıpçaqlar, buntürklər, xəzərlər və digərləri də mühüm rol oynamışlar. Xalqımızın mədəniyyətində, tarixində qadına münasibət fərqli olmuşdur. Qadın hər zaman əvəzolunmaz və dəyərlı hesab olunmuşdur. Dünya xalqları arasında türklər qədər qadına dəyər verən ikinci bir xalq yoxdur və olmamışdır. İlk növbədə, ailə türklər üçün həm qədimdə, həm də çağdaş dövrdə önəmli olmuşdur. Ailənin təməlini isə ana təşkil edir. Türk qadını ailədə hələ miladdan öncə belə, söz sahibi olmuş, ərinə dəstək olmuşdur. Avropada, Afrikada, Ərəbistanda qadınlar qul kimi alınıb-satılarda, qız uşaqları diri-diri öldürüləndə türk qadınları azad yaşamışlar, söz sahibi olmuşlar. Uşaq yaşlarından qızlara at minməyi, qılınc oynatmağı, döyüş qaydalarını öyrətmişlər. “Kitabi-Dədə Qorqud” da bu məsələ ilə bağlı faktlarla qarşılaşırıq.

Açar sözlər: Qadın, Hüquq, Bərabərlik, Xaqan, Döyüş, Türklər...

Giriş

Türk halklarının kadınlara qarşı münasibətdən bahsəderkən Azərbaycan zihniyyətinə də diqqət çəkmək gərekir. Azərbaycan'da bir Türk-Oğuz ölkəsi olduğu bilinməkdədir. Köklerimiz kadim bir tarixə sahip Türk etnik qruplarına dayanır. Türk tarixində, Türk költüründə, Türk zihniyyətində, kadın, anne, hanımefəndi çox dəğərli olmuşdur. Dünya tarixini incələsək, kadına Türklərin çox dəğər verdəğine şahit oluruq. “Hatta islamiyyətdən öncə Türklərdə kadınların durumu hər zaman iyi olmuşdur. Bazı konularda isə bugünkündən daha çox hakka sahip olduklarını söyleyebiliriz. İslamiyyətdən sonra isə bu sahada biraz gerileme izlenebiliyor, bunun nedeni ise İslam kanunlarının yanlış yorumlanmasından olmuştur.

A.Sarıkoynlu: “Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’nde kadının sahip olduğu haklara kavuşması Mustafa Kemal Atatürkün sayesinde olmuştur”,-yazmıştır (Sarıkoynlu, 2016: 114).

Hasan Acar'ın “Türk Költür ve Devlet Geleneginde Kadın” başlıklı makalesinde kadının ailede ve toplumdaki rolu doğru olarak yüksek değərlandırılmış ve neticede “aile iyi olursa, toplum, toplum iyi olursa, devlet uzun süre dayanıklı olur,” demiştir. Azərbaycanda böyle bir deyim vardır: “Aile küçük devlettir”. Küçük devletlerin birliyinden isə büyük devlet yararır. Demek ki, küçük devletler, devletin temeli sağlam olursa, büyük devletin gücünden konuşmak olur.

Öncelikle belirtmek isterim ki, Türk halklarında aile kutsaldır. Ailenin asıl koruyucusu, temeli ve direği kadındır, annedir. Kadınlar, milattan önce Afrika, Arabistan ve Avrupa'da köle olarak satılsa da, Türk toplumlarında kadınlar söz sahibi olmuş ve toplumun tam üyesi olmuşlardır. Ancak Türk kadını, sadece, ailede değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik ilişkilerde, devletin yönetiminde de söz sahibiydi. Kızlar çocukluktan itibaren ata binmeyi, kılıç oynatmayı ve güreşmeyi öğrenirlerdi. Savaş sırasında erkeklerle omuz omuza savaşırlandı. Bu gerçeği kanıtlayan kanıtlar ve yazılı metinler vardır. Örneğin, eski yazılı anıtımız "Kitabi-Dada Gorgud"da buna tanık oluyoruz. Eski bir Türk atasözünde der ki: bir adam için "birinci güzelliğ sağlık, ikinci zenginlik akıllı kadındır". Bu atasözünü oluşturan Türklərdə tek tanrı inancına yapılan vurgu bunun kanıtıdır. Eski Hun zamanlarında bile toplumda kadın ve erkek ayrımı yapılmamışdır. Çünkü Hunlarda kadın, erkeğin tamamlayıcısı olarak görülüyordu. Hatta "kadın" kelimesi siyasi meselelerde o kadar önemliydi ki, kağanın emirleri sadece "Kağan diyor" yazılsa,

kadının adı geçmeseydi hemen emir geçerli olmazdı. Kağan asla yabancı büyükelçilerle tek başına görüşmezdi. Bu saygısızlık olurdu. Kağanlar elçileri tek başlarına almasalar bile, hanımlar tek başlarına buluşup elçi gönderebiliyorlardı ve bu kaçınılmazdı (Ahmetbeyoğlu Ali.2001. s.151).

I. Göktürklerde devlet işlerinde kadınların rolü:

Meclislerde hanımlar kağanın solunda oturur, tartışılan konularda mutlaka görüşlerini belirtirlerdi. Türk yazar Gökalp şunları söylemiştir:

“Göytürk ve Uygur'da Kağan'ın karısı devleti kocasıyla birlikte yönetiyordu. Hunlarda olduğu gibi Göy-Türklerde ve Uygurlarda yazılan emirler sadece kağan ismiyle değil, her ikisinin de imzası olan, hatunun ismiyle yazılırdı. Bu, kadınların hem devlette, hem de ailede kilit bir role sahip olduğunu kanıtlamaktadır” (Özkan İzgi.1975.s.145-155).

Buradaki amaç Türk kadınına cesur, zeki ve etkin kılmaktır. Kadınlar her zor durumda kocalarına yardım ederler. Ailenin bütünlüğünü korudular. Yukarıda "Kitabi-Dada Gorgud"dan bir örnek gösterdik. "Dastan"da bunun bir örneğini "Bamsı Beyrak"ta bulabiliriz. Banu Çiçek, o yükseklikte söylediklerimize örnek olabilir. Sarı elbiseli Selcan Hatun'a da bir örnek verebiliriz: Selcan Hatun tedirgindir. Düşmanın geceleri kocasına saldıracağını biliyordu. Kocasına savaşa hazırlandığını ve savaşı izlemek için hazırlandığını söyledi. Düşman aniden saldırır, savaş başlar. Bu sırada kocasının atı da yaralandı. Bunu gören Selcan Hatun savaşa girer, düşmanı öldürür ve kocasına yardım eder (Muharrem Ergin.2001s.122).

Türk kadınının kahramanlığı bununla da bitmiyor. Aynı zamanda Türk halklarında kadına verilen değer dünyanın hiçbir yerinde yoktur.

Ilhan Aksoy:İslam öncesi arap toplumunda tam tersi birer metaydı. Çin toplumunda erkeğin otoritesi altında yaşamak durumunda kalan kadınlar, İran toplumunda da evde oturmak zorundaydı. İslamdan önceki Türk kadını erkeğin bütün faaliyetlerine katılan ve toplumun aktif uzvu olması tarihi kaynaklarda isbat edilmiştir. İslamdan sonra ise Türk kadını (Yahudi veya Hristiyan) gelenekleri ile karşılaştırdıkdaçok daha iyi durumdadır.İslami devletlerde şahsiyyet kazanan kadınlar Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devirlerinde de toplumsal hayata katılmışlar” (Aksoy.2016. s.7).

II. Diğer ülkelerdeki kadınlara yönelik tutumlar:

Türk halklarında kadınlara karşı dikkati diğer milletlerde görmüyoruz. Örneğin İngiltere'de 11. yüzyılda erkekler eşlerini başkalarına satabiliyorlardı. Birçok Hristiyan ülkede (İngiliz) kadınlar şeytan olarak görülüyordu. Kirli bir yaratık olarak kabul edilirdi ve Mukaddes Kitaba dokunmasına izin verilmezdi. Kadınların İncil okumasına yalnızca 16. yüzyılda (Henry'nin zamanında) izin verilerdi. Rahip Dour'un o zamanki konuşmasından bir örnek verebiliriz. O, 100 yıl öncesine kadar bir kadının bir erkeğin masasına oturmadığını ve soru sormaya bile hakkı

olmadığını söylemiştir. Erkekler her zaman yanlarına odun koyar ve kadınları cezalandırmak için kullanırdı. Ailenin erkek çocukları annelerine evin hizmetçileri kadar değer vermezlerdi.

Çinliler ise kadını insan olarak görmemişler, kız çocuklar doğduğu zaman onlara ad bile koyulmazdı. Kız çocuklar yalnız numaralandırılmışlar. Bu toplumda kadınlar hizmetçi olarak görülüyordu ve aileleriyle aynı sofraya oturma hakları yoktu. Her zaman ayağa kalkıp erkeklere hizmet etmek zorunda kalmışlar.

Sasani döneminde Persler aile fertleriyle evlenmişlerdi (<http://translate.google.com.tr/translate?hl.-23.5.21>). Bu adet kabuledilmezdir.

Araplar kızları diri diri gömmüşler. Bir kız evladının doğumu aile için kara haber olarak kabul edilmiştir. Budizm'de kadına değer verilmemiştir. Yunanistan'da kadınlara değer verilmez ve kadınlar başka şeyler gibi satılabilir veya bağışlanabilirmiş (<http://www.turkforum.net/710575-eskiturklerde-kadin.-18.5.2012>). Slavlar da aynı tavırdıydı, kadın kocasıyla birlikte gömülürdü.

III. Azerbaycan'da kadına karşı tutum

Azerbaycan'da kadının hak ve sorumluluklarından, statüsünden de bahsetmek gerekiyor. Azerbaycan'da kadının statüsü son birkaç bin yılda önemli değişiklikler geçirdi. Bununla birlikte, Azerbaycan'daki kadınlar, ülke tarihi boyunca ulusun vahim sorunlarının çözümüne katkıda bulunmuştur. 1918 yılında kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti döneminde, ülkede yaşayan tüm halkların ve her iki cinsin eşit oy hakkı kanunla kurulmuştur. Böylece Azerbaycan, Doğu'da kadınlara oy hakkı veren ilk ülke olmuştur.

Kızıl Arslan'ın eşi Gatiba hanım, Özbek hanın eşi Mehrican hanım, Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun, Şah İsmail Hatayi'nin kızı Mahinbanu Sultan, Şirvanşah Halilullah'ın eşi Peri hanım, anne Şah Abbas Kheyranavi Beyim ve diğer önde gelen politikacı ve devlet adamları ülke tarihinde emelleriyle damga vurmuşlar.

Bazı tarihi ilkleri ve yenilikleri dikkatinize sunmak istiyorum:

- 1) Nigar Şihlinskaya, Üniversite tahsili gören ilk Azerbaycanlı kadın oldu - 1889;
- 2) Müslüman Kız Okulu - ilk kız okulu ve aynı zamanda Rus İmparatorluğu ve Müslüman Doğu'daki ilk okul, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in girişimi ve desteğiyle açıldı-1901;
- 3) Hayırsever, Hamida Memmedguluzade (Mirze Celilin eşi), erkek ve kızların birlikte okudukları ilk okulu kurdu. Aynı zamanda 1908'de uluslararası bir konferansta konuşan ilk Azerbaycanlı kadın oldu;
- 4) Hanifa Malikova'nın girişimi sonucunda Azerbaycan'da ilk kadın hayırseverler kurumu kuruldu - 1908;
- 5) Oyuncu Govhar Gaziyeva, 1910'da sahneye çıkan ilk Azerbaycanlı kadın oldu;
- 6) Kadınlar, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti-1918 döneminde oy hakkını kazandı;
- 7) Leyla Memmedbayova ilk Azerbaycanlı kadın pilot oldu - 1931 v.b.

Sonuç

Bütün bu karşılaştırmalardan sonra diyebiliriz ki, hadislerde adı geçen Türk halkları, Türk milleti her zaman adil, demokratik ve çokkültürlü bir toplum olmuştur. Bayanlar da baylar kadar çok değerliydi, hakları tanınırdı ve erkeklerle eşit muamele görürlerdi. Modern zamanlarda, toplumumuzda kadın haklarına saygı gösterilmeli ve hem ailede, hem de toplumda annelerimizin ve eşlerimizin rolüne değer verilmelidir.

Azerbaycan'da Ermeni terörizmine karşı yapılan kurtuluş savaşında Azerbaycan kadınlarının çok acı çektiğine de dikkatinizi çekmek isterim. 44 günlük savaşta kadınlar da savaşa katıldılar, cephede cesaretle savaşan askerlere yardım etmek için ellerinden geleni yaptılar ve hatta, askerlere uyku saatlerinde rahat olsunlar, üşümesinler diye gelinler, kızlar kendi çeyiz yorqanlarını, battaniyelerini gönderirdiler. Bu savaşta sonunda Büyük Zafer milletin ve devletin

birliği ile kazanıldı.

Kaynaklar

1. Ahmetbeyoğlu Ali. (2001). Avrupa Hun İmparatorluğu. Ankara: TTK Yayınevi
2. Gökalp Ziya. (1970). Türkçülüğün Temelleri (Hz. Mehmet Kaplan). İstanbul: Varlık Yayınları.
3. Özkan İzgi. (1975).İslamiyetten Önce Türk Kadını. Ankara: Türk Kültürü Araştır- maları,
4. Muharrem Ergin. (1989). Orhun Anıtları. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
5. Azerbaycan Birliği sayfası facebook.com.
6. Muharrem Ergin. (2001).Dede Korkut Kitabı. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- 7.<http://www.turkforum.net/710575-eski-turklerde-kadin.html>, 18.5.2012.
- 8.http://translate.google.com.tr/translate?hl = tr & langpair = en% 7Ctr & u = http://www.iranchamber.com/history/articles/women_in_ancient_persia.php 23.5.201.
- 9.<http://www.turkforum.net/710575-eskiturklerde-kadin.html>, 18.5.2012, <http://www.turkforum.net/710575-eski-turklerde-kadin.html> 18.5.2012.
10. Hasan, A. (2019) Türk Kültür ve Devlet Geleneginde Kadın. Türkiye.
- 11.Kafesoğlu, İ.(1998)Türk Milli KÜltürü, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- 12.Donuk, A. (1982) Çeşitli topluluklarda ve eski Türklerde Aile, İstanbul Üniversitesi Edebiyyat Fakültesi,Tarih dergisi, (33) s.147-168.
13. İlhan Aksoy.(2016) Toplumsal ve Siyasi Süreçte Türk Kadını. Yaşama dergisi.N32. s. 7-14
14. Ali Sarıkoyunlu. (1999)Türklerde kadın hakları Üzerine Bir Degerlendirme. Bilig-kış 99. S. 113-123